

Baltasar Gracián

Dostu Düşmanı Kullanma Sanatı

Türkçesi: Emre Aksoy

Deneme

III.

İhtiyatlı davranın. Yeniye duyulan hayranlık başarılarla değer katar. Kartları açık oynamak ne yararlı ne caziptir. Meramı dillendirmemek beklentiyi yükseltir, hele ki herkesin pürdikkat izlediği yüksek bir mevkideyseniz; her hareketinize gizem serpiştirirseniz insanlar size saygı duyacaklardır. Kendinizi ifade ederken açıklıktan kaçının, aynı şekilde herkesin işinize karışmasına da izin vermeyin. Sağduyunun mütevazı ve kutsal sessizliğidir bu. Açıkça ifade edilmiş karar her zaman hor görülür; önce eleştiriye maruz kalır, bir de hüsrarla sonuçlandı mı, al sana bir talihsizlik daha. O halde, insanlarda merak uyandırıp onları tetikte tutmak için ilahi yol yordamdan feyz alın.

IV.

Bilgi ve cesaret yücelikte birbirini takip eder. Yüce olduklarından ölümsüzlük bahşederler. Kişi bildiği, bilge ise yapabildiği her şeydir. Bilgisiz insan, karanlık dünya demektir. Akliselimlik ve güç, göz ve el demektir; cesaret olmadıktan sonra bilgelik kısırır.

V.

Size tabi olsunlar. Ulvi olanı onu allayıp pullayan değil, kendisini ona adayan yaratır. Keskin zekâlı biri minnet duyulmaktan ziyade ihtiyaç duyulmayı yeğler çünkü avamın minnettarlığına itimat etmek, asil umuda ihanettir; umut hatırlar, minnettarlık unuttur. Bağlılığın nezaketten daha çok getirisi vardır; karnını doyuran sof-

radan kalkıp gider, suyu çıkarılmış portakal kullanılıp bir kenara atılır. Bağımlılık bir kez sona erdi mi, ne dostluğun ne de saygının esamesi okunur. Tecrübelerim kulağınıza küpe olsun: Size ihtiyaç duyanı, kral bile olsa, oyalayın, istediğini vermeyin, her daim elinize baksın. Fakat ne birisi yalnızca size bel bağlamayı sürdürsün diye susmak gibi bir aşırılığa başvurulmalı, ne de kendi çıkarınız uğruna karşınızdakine dermanı olmayan bir zarar verilmeli.

VI.

Doruğundaki insan. İnsan eksik doğar: Günbegün kişiliğini ve dünyadaki yerini olgunlaştırır, ta ki tamamlanmış bir varlığın, kabiliyetlerinin ve yeteneklerinin doruk noktasına ulaşana değin: Kendini tanımak zevkin inceliğinde, yaratıcılığın saflığında, sağduyunun olgunluğunda ve irademizin duruluğundadır. Kimileri her zaman eksik kalacaktır: Hep bir şeyleri eksiktir onların, diğerleriye geç kalmışlardır. Bilgece konuşan, eylemlerinde mantıklı olan tamamlanmış insan kabul edilmekle kalmaz, akliselimlerin saygın çevreleri tarafından arzulanır da.

VII.

Efendilerin zaferlerini mazur görmek. Her yenilgi nefret uyandırır, özellikle efendilerinize karşı aldığınız galibiyetler ahmakça ve vahimdir. Üstünlükten her zaman tiksnilir, hele ki üstlerin arasında iğrenilir. Özensizliğin güzelliği gizlemesi misali, alelade avantajlar genellikle dikkati saptırır. Elbette iyi huy ve talihte size öncelik tanıyanlar kolayca bulunacaktır ama hiç kimse, bir egemen şöyle dursun, zekâdan ödün vermez: Bu nitelik krallara mahsustur, bu yüzden zekâyâ karşı işlenmiş suç, hıyanet olarak nitelendirilir. Egemenler oldukları şeyin daha ötesine geçmek isterler. İmparatorlar onlara yardım edilmesine izin verir ama aşılımlarına asla göz yummazlar. Üstüne üstlük verilen tavsiyenin, akıllarının er-

mediği bir şeyi işaret etmekten ziyade, unuttuklarını hatırlatma babında olması gerekir. İnce eleyip sık dokumayı iyi talihli yıldızlardan öğrendik; güneşin parlak evlatları olmalarına karşın, onun ışıltısıyla aşık atmaya asla cüret etmeyen yıldızlardan.

IX.

Memleketinizin kusurlarından sakının. Su aktığı damarların iyi yahut kötü özelliklerinden feyz alır, insansa doğduğu iklimden. Kimileri vatanlarına ötekilerden daha fazla şey borçludur, zira oradaki zirve daha elverişlidir. En medeni halkların bile onlara has kusurları vardır; komşu halklarsa bunları böbürlenmek için yahut kendilerine bir uyarı mahiyetinde ayıplar. İnsanın milletinden devraldığı kusurları onarması ya da hiç olmazsa onlardan kaçınması büyük bir erdemdir, böylece kendi halkı arasında biricik olmanın övgüsünü alır çünkü en umulmadık olan, en çok takdiri kazanandır. Bir de aileden, sosyal sınıftan, meslekten ve yaştan gelen kusurlar vardır ki, şayet hepsi tek bir kişide tecessüm eder de özenle kontrol altına alınmazsa, katlanılamaz bir canavar meydana getirirler.

XI.

Sizi eğitebilecek dostluklar kurun. Dostluklarınız bilginlik okuluna, sohbetleriniz aydın eğitime bürünsün. Entelektüel dostluklar, muhabbet etmenin ve öğrenmenin keyfini tek bir potada eritir. Bilginler işte böyle zevklerini ikiye katlarlar: söylenenlerin takdir alması ve dinlenenlerin bir nevi derse bürünmesiyle. Genelde bizi başkasına götüren kişisel çıkarımız, bu durumda soylu bir nitelik kazanır. Akıllı kişi, evleri gösteriş saraylarından ziyade erdem yuvalarına benzeyen soyluları ziyaret eder. Davranışları ve yaşam tarzlarıyla dört dörtlük birer bilgelik timsali olmalarının yanı sıra, çevreleriyle adeta birer iyilik ve nezaket ekolü yaratan sağduyulu beyefendiler vardır.